

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.1.51-59>

Pedagogický asistent a jeho participácia na riešení problémov v školskom prostredí

Teaching Assistant and his/her Participation in Solving Problems in the School Environment

Vlasta Belková

Abstract

In the paper, we focus on the cooperation of the pedagogical assistant with teachers in solving problems in the educational process in working with pupils with special educational needs. We were interested in the involvement of the teaching assistant in solving problems, from the aspect of his competencies. The aim of the research was to determine the participation and experience of a pedagogical assistant with problem solving in the school environment in primary and lower secondary education.

Keywords: Pedagogical assistant. Participation. Communication. Competences. Problems in education. Pupil with special educational needs.

Pedagogický asistent

Funkcia pedagogického asistenta je v školách na Slovensku stabilizovaná už viac ako dve desaťročia. Ešte koncom minulého storočia bolo pre vzdelávací systém v našich podmienkach charakteristické, že žiaci, u ktorých boli diagnostikované špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby, vzdelávali sa ako individuálne integrovaní v bežnej triede s učiteľom bez možnosti podpory a pomoci ďalšími odbornými zamestnancami na vyučovacích hodinách. Súčasťou škôl boli už v druhej polovici deväťdesiatych rokov 20. storočia aj školskí špeciálni pedagógovia a školskí psychológovia, ale tí spravidla podporu týmto žiakom na vyučovacích hodinách neposkytovali. So žiakmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami pracovali skôr individuálne mimo vyučovacích hodín.

Až začiatkom 21. storočia umožnil Zákon č. 408/ 2002, zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 313/2001 Z. z. o verejnej službe v znení neskorších predpisov začleniť do škôl pedagogických asistentov. Aktuálne upravuje pôsobenie pedagogických asistentov Zákon č. 138/2019 Z. z.

o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch. Pozícii pedagogického asistenta predchádzala pozícia tzv. rómskeho asistenta učiteľa, ktorého úlohou bolo odbúravať strach žiakov a rodičov rómskeho etnika zo školského prostredia, pomáhať im pri odbúravaní jazykových bariér ako pomôcť prekonávať im ďalšie problémy, s ktorými sa učitelia v edukačnom procese stretávali u rómskych žiakov.

Podľa viacerých mienkotvorných autorov (Klein, 2008; Uzlová, 2010; Kováčová, 2018; Belková et al., 2019) je pedagogický asistent pomocníkom pri saturovaní špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb žiakov v procese edukácie. Môže im pomáhať aj pri zvládaní bežných denných činností a spolupracuje s učiteľským zborom, s vychovávateľmi, alebo s majstrami odbornej výchovy. Prispôsobuje sa požiadavkám individuálneho vzdelávacieho programu žiakov. Svoju činnosť tiež prispôsobuje činnosti učiteľa na vyučovacích hodinách. K tomu, aby mohol pedagogický asistent vykonávať svoju prácu efektívne a správne, je nevyhnutná jeho spolupráca s učiteľmi, či ďalšími pedagogickými a odbornými zamestnancami. Pedagogický asistent je najčastejšie spolupracovníkom učiteľa a podporou pre žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami na vyučovacích hodinách, v školskom klube, poprípade asistuje majstrovi odbornej výchovy na praktickom vyučovaní (Kaleja et al., 2014; Horáčková, 2015). Vzťah a spolupráca medzi učiteľom a asistentom zásadným spôsobom ovplyvňuje úspešnosť vzdelávacieho procesu. Učiteľ musí s asistentom komunikovať efektívne, čo je predpokladom fungovania ich dobrej spolupráce. Komunikácia medzi nimi musí byť jasná a jednoznačná.

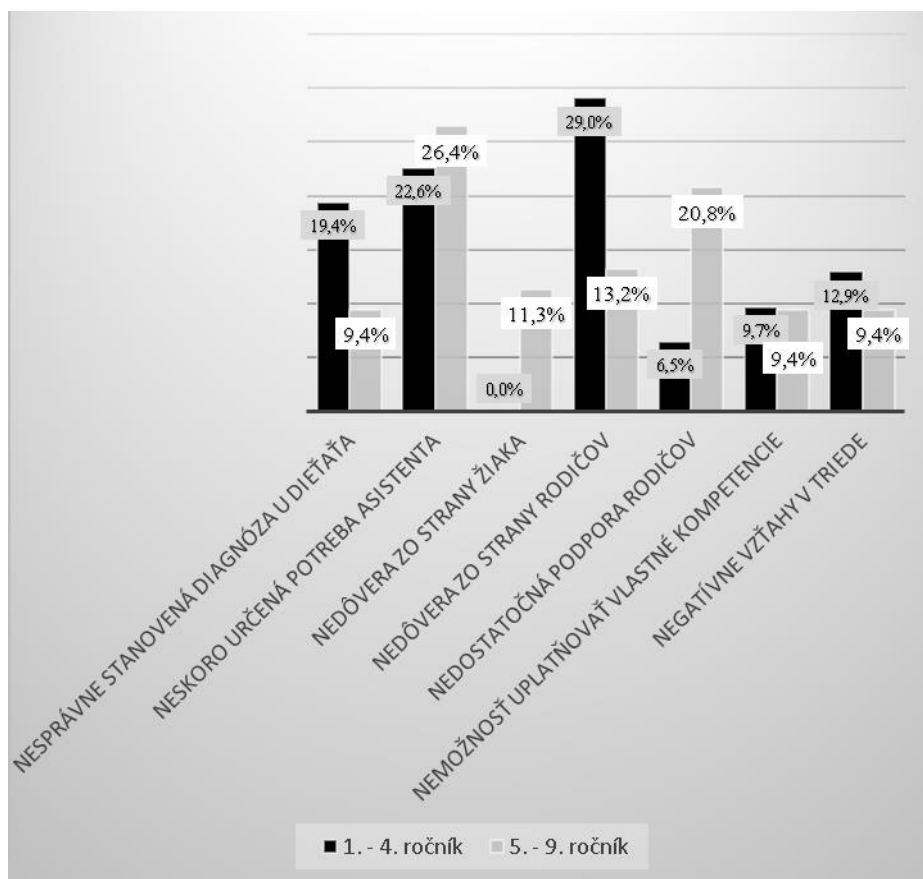
Výskumné zistenia

V edukačnom procese musí často učiteľ ako aj asistent učiteľa riešiť výchovné, vzdelávacie, vzťahové problémy. Ako sa zapája do riešenia problémov v edukačnom procese pedagogický asistent, bolo predmetom nášho výskumu.

Výskumný súbor tvorili pedagogickí asistenti v základných školách, pričom sme odpovede získali od pedagogických asistentov z primárneho vzdelávania, z ročníkov 1. – 4. a z nižšieho sekundárneho vzdelávania, ročníkov 5. – 9. Celkovo tvorilo výskumný súbor 84 respondentov. Odpovede respondentov sme spracovali v grafoch.

Zaujímalo nás s akými problémami sa najčastejšie vo svojej práci stretávajú, na riešení akých problémov sa podieľajú, aká je efektivita riešenia problémov ako aj ich kompetencie, ktoré môžu uplatňovať pri riešených problémoch v škole.

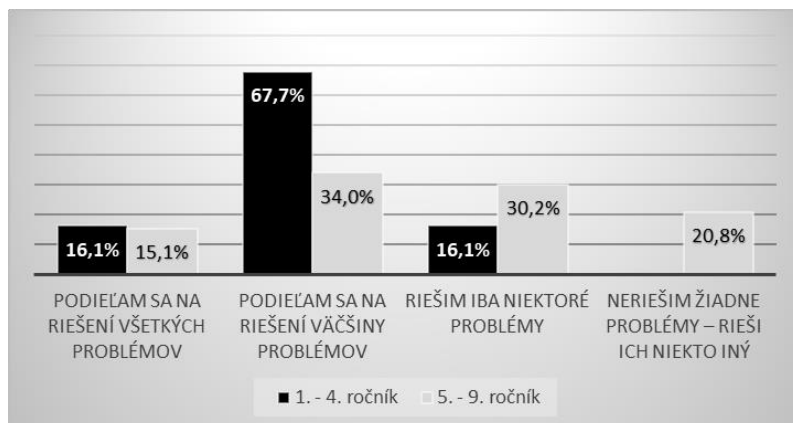
Graf 1: Najčastejšie problémy v práci pedagogického asistenta

Zdroj: vlastné spracovanie

Zaujímalo nás, či sa respondenti podieľajú na riešení problémov v školskom prostredí. U oboch výskumných vzoriek bola v tomto prípade najčastejšie uvádzaná možnosť, že respondenti sa podieľajú na riešení väčšiny problémov. Odpovedalo tak 67,7 % respondentov z ročníkov 1 – 4 a 34 % respondentov z ročníkov 5 – 9. Všetky problémy riešilo 16,1 % respondentov z ročníkov 1 – 4 a 15,1 % respondentov z ročníkov 5 – 9. Respondenti z ročníkov 5 – 9 uvádzali, že neriešia žiadne problémy, ale rieši ich niekto iný. Odpovedalo tak 20,8 % z nich.

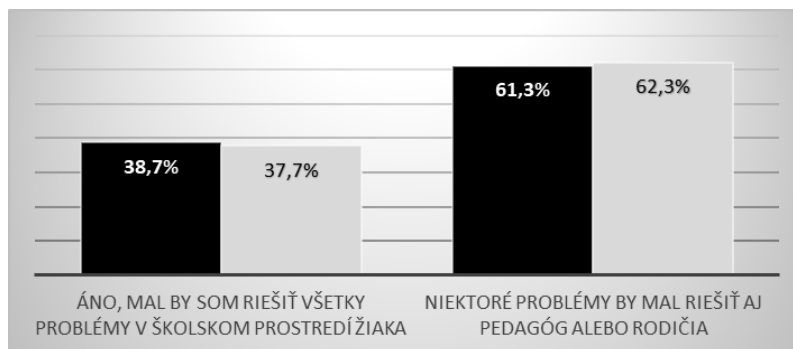
Graf 2: Podieľanie sa na riešení problémov v školskom prostredí

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 3 znázorňuje odpovede respondentov na položku, či si myslia, že by mali riešiť problémy súvisiace so žiakmi, ktorým sa venujú. V tomto prípade bola najčastejšie označovanou odpoveďou u oboch vzoriek možnosť, že niektoré problémy by mal riešiť pedagóg alebo rodičia. Takto odpovedalo 61,3 % respondentov z ročníkov 1 – 4 a 62,3 % respondentov z ročníkov 5 – 9. Odpoveď áno, teda že by respondenti mali riešiť všetky problémy žiaka v školskom prostredí, označovalo 38,7 % respondentov z ročníkov 1 – 4 a 37,7 % respondentov z ročníkov 5 – 9. Ostatné možnosti respondenti neoznačovali ani v jednom prípade.

Graf 3: Názor respondentov na to, či by mali riešiť problémy súvisiace s ich žiakmi

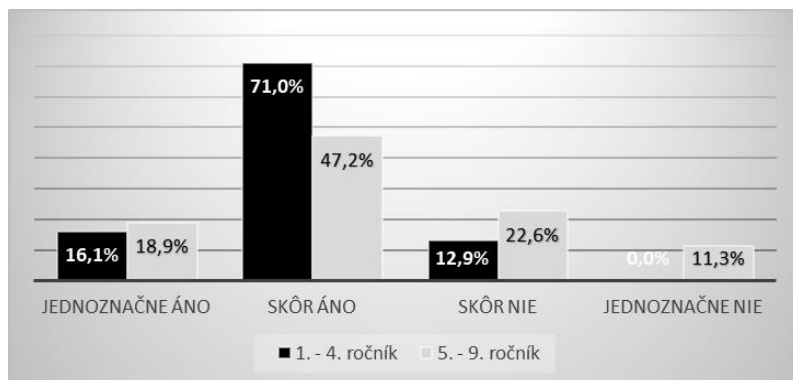

Zdroj: vlastné spracovanie

Respondentov sme sa pýtali, či majú podľa ich názoru dostatok kompetencií na riešenie problémov žiakov v školskom prostredí. Možnosť jednoznačne áno označovalo 16,1 % respondentov z nižších ročníkov a necelých

19 % respondentov z vyšších ročníkov. Najčastejšou odpoveďou u oboch výskumných vzoriek bola možnosť skôr áno, ktorú označovalo 71 % respondentov z nižších a 47,2 % respondentov z vyšších ročníkov. Naopak odpoveď skôr nie označovalo 12,9 % respondentov z nižších a 22,6 % respondentov z vyšších ročníkov. Možnosť jednoznačne nie označovali iba respondenti z vyšších ročníkov, a to v 11,3 % prípadov.

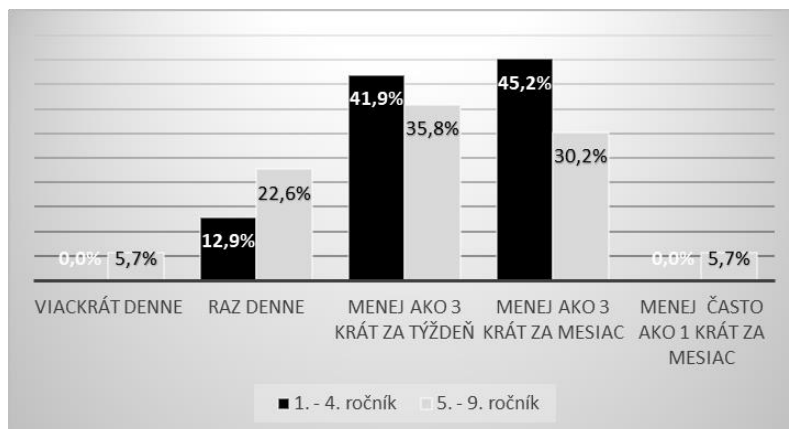
Graf 4: Názor na dostatok kompetencií na riešenie problémov žiakov

Zdroj: vlastné spracovanie

Respondenti ďalej odpovedali na položku, ako často dochádza k problémom v školskom prostredí. To, že je to viackrát denne, uvádzali iba respondenti z vyšších ročníkov, a to v 5,7 % prípadov. Možnosť raz denne označovalo necelých 13 % respondentov z nižších a 22,6 % respondentov z vyšších ročníkov. Odpoveď, že ku konfliktom dochádza menej ako 3 krát za týždeň, označovalo takmer 42 % respondentov z nižších a 35,8 % respondentov z vyšších ročníkov. Respondenti ďalej odpovedali, že k problémom dochádza menej ako 3 krát za mesiac. Odpovedalo tak 45,2 % respondentov z nižších a 30,2 % respondentov z vyšších ročníkov. Ani jeden respondent neuviedol, že by k problémom nedochádzalo vôbec.

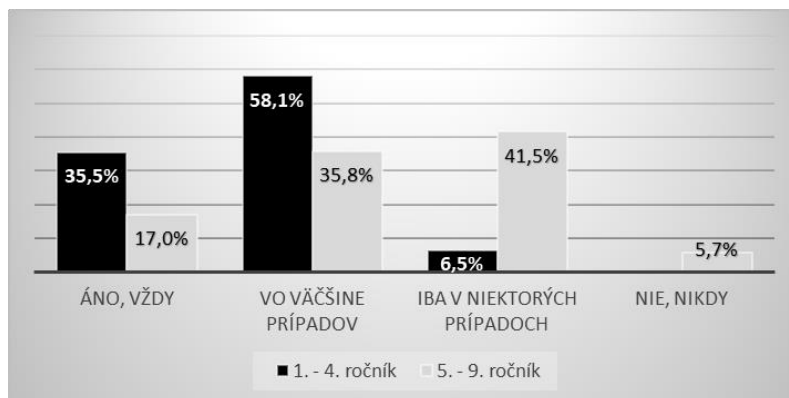
Graf 5: Frekvencia problémov v školskom prostredí

Zdroj: vlastné spracovanie

V súvislosti s predchádzajúcou položkou sme sa respondentov pýtali, či dochádza tiež k vyriešeniu problémov žiakov v školskom prostredí. Odpoveď áno, vždy, označovalo 35,5 % respondentov z nižších a 17 % respondentov z vyšších ročníkov. Respondenti z nižších ročníkov najčastejšie odpovedali, že k vyriešeniu problémov žiakov dochádza vo väčšine prípadov. Odpovedalo tak 58,1 % z nich. Rovnakú možnosť označovalo 35,8 % respondentov z vyšších ročníkov. Respondenti z vyšších ročníkov zasa najčastejšie odpovedali, že k vyriešeniu problémov dochádza iba v niektorých prípadoch. Odpovedalo tak 41,5 % z nich. Rovnakú možnosť označovalo aj 6,5 % respondentov z nižších ročníkov. Možnosť, že k vyriešeniu problémov nedochádza nikdy, označovali len respondenti z vyšších ročníkov, a to v 5,7 % prípadov.

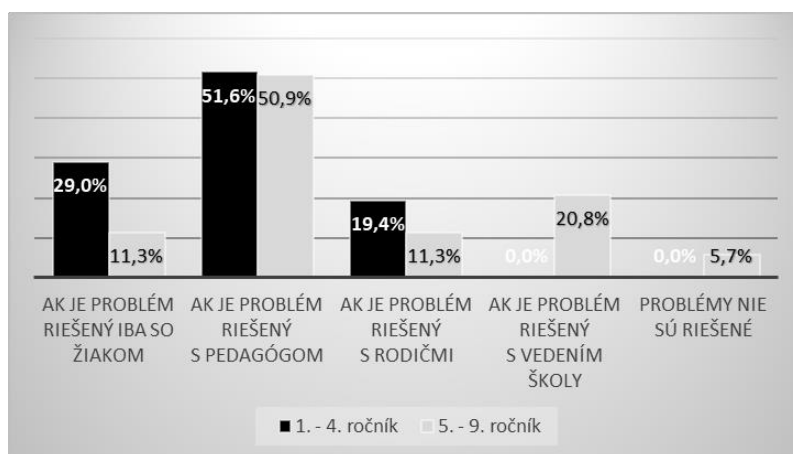
Graf 6: Vyriešenie vzniknutých problémov v škole

Zdroj: vlastné spracovanie

Z hľadiska riešenia problémov sme u respondentov zisťovali, s kým je riešenie problémov v školskom prostredí najefektívnejšie. Odpoveď, že najefektívnejšie je to v prípade, že je problém riešený iba so žiakom, uvádzalo 29 % respondentov z ročníkov 1 – 4 a 11,3 % respondentov z ročníkov 5 – 9. Obe vzorky najčastejšie odpovedali, že problémy sa riešia najefektívnejšie s pedagógom. Odpovedalo tak 51,6 % respondentov z ročníkov 1 – 4 a takmer 51 % respondentov z ročníkov 5 – 9. Respondenti ďalej odpovedali, že najefektívnejšie sa problémy riešia s rodičmi. Túto možnosť označovalo 19,4 % respondentov z ročníkov 1 – 4 a 11,3 % respondentov z ročníkov 5 – 9. 20,8 % respondentov z vyšších ročníkov uvádzalo tiež to, že problémy sa efektívnejšie riešia s vedením školy. Respondenti odpovedali, že problémy nie sú riešené, tento názor zdieľalo 5,7 % z nich.

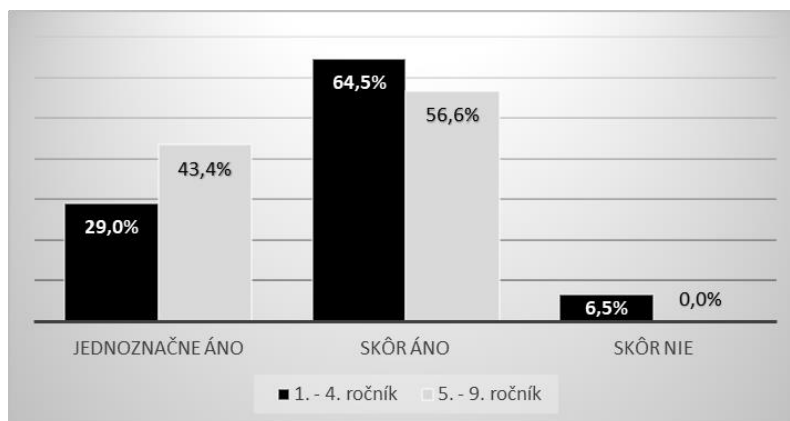
Graf 7: Efektivita riešenia problémov s aktérmi edukácie

Zdroj: vlastné spracovanie

Od respondentov sme chceli vedieť ich názor na to, či by bolo potrebné posilniť ich kompetencie ako asistenta pedagóga. Možnosť jednoznačne áno označovalo 29 % respondentov z nižších a 43,4 % respondentov z vyšších ročníkov. Respondenti najčastejšie odpovedali, že skôr áno. Odpovedalo tak 64,5 % respondentov z nižších a 56,6 % respondentov z vyšších ročníkov. Respondenti z nižších ročníkov tiež v 6,5 % prípadov odpovedali, že skôr nie, teda že skôr by ich kompetencie nebolo potrebné posilniť.

Graf 8: Názor respondentov na potrebu posilnenia kompetencií pedagogických asistentov

Zdroj: vlastné spracovanie

Záverečné zhodnotenie

Z výskumu vyplynulo niekoľko zaujímavých informácií. Zistili sme, že pedagogickí asistenti v primárnom vzdelávaní využívajú viac kompetencií pri riešení problémov v edukačnom procese ako pedagogickí asistenti v nižšom sekundárnom vzdelávaní. Zistili sme tiež, že pedagogickí asistenti v primárnom vzdelávaní sa častejšie podieľajú na riešení problémov žiakov a súčasne sú z ich aspektu a skúseností problémy žiakov aj vyriešené, alebo je snaha o ich vyriešenie na strane kompetentných.

Môžeme konštatovať, že pedagogickí asistenti v nižšom sekundárnom vzdelávaní sa do riešenia problémov v školskom prostredí zapájajú menej ako asistenti v primárnom vzdelávaní. Myslíme si, že to súvisí s vekom žiakov, s ktorými pracujú. Riešiť problémy so žiakmi v období puberty je náročné. Žiaci často konajú impulzívne, problémy riešiť nechcú, respektíve svoje správanie, prístup k povinnostiam za problémové nepovažujú, neuznávajú authority a majú pocit dôležitosti, keď problémy, alebo konflikty vyvolávajú. Zistili sme však, že pedagogickí asistenti sú nielen podporou a pomocou pri získavaní vedomostí a zručností žiakov v škole, ale sú aj súčasťou pomoci pri vzniknutých problémoch aj mimo vyučovacieho procesu súvisiacich s nedôverou rodičov vo vzťahu k asistentom.

Bibliografia

Booth, T., Ainscow, M. (2011). *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol: Centre for Stuedies on Inclusive Education, 2011. 192 s. ISBN 978-1872001685.

- Horáčková, I. (2015). *Metodika práce asistenta pedagoga – spolupráce s učitelem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 74 s. ISBN 978-80-244-4656-1.
- Kaleja, M. et al. (2014). *Inkluzivní dimenze primárního a sekundárního vzdělávání ve speciální pedagogice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2014, 200 s. ISBN 978-80-7464-692-8.
- Klein, V. (2008). *Asistent učitele v procese primárního vzdělávání rómských žiakov*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2008. 198 s. ISBN 978-80-8094-348-6.
- Kováčová, B. (2018). Quo vadis asistent učiteľa v slovenskej škole. In *Asistent učiteľa v škole*. Ružomberok: Verbum, vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2018, s. 8-31. ISBN 978-801-561-0578-8.
- Uzlová, I. (2010). *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním*. Praha: Portál, 2010. 136 s. ISBN 978-80-7367-764-0.
- Zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch.
- Zákon č. 408/ 2002, ktorým sa mení a dopĺňa Zákon č. 313/2001 Z. z. o verejnej službe v znení neskorších predpisov.

Doc. PaedDr. Vlasta Belková, PhD.

Katedra špeciálnej pedagogiky

Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta

Hrabovská cesta 1A, 034 01 Ružomberok

vlasta.belkova@ku.sk